

Hónapló

Dalos György

Hová lettek a vendek?

Berlin, 2025. július 12.

Immár sokadszor járjuk Wolfram T. teológus barátommal az egykori NDK városait – előadásokat, szemináriumokat tartunk kelet-európai történelmi témákról –, tesszük ezt egyrészt nyugdíjunk kiegészítése végett, másrészt kulturális kedvtelésből. Most éppen a brandenburgi és a szászországi ismeretterjesztő társulat megbízásából középiskolákat látogatunk – a Berlin széli Erknerben indulunk, majd pár napra Cottbusban cövekelünk le. A mintegy százezer lakosú város, Lausitz járás székhelye, már a bejáratánál utal különlegességére: „Universitätsstadt Cottbus – universitetske mesto Chósebuz” (egyetemi város), olvassuk a helységnévtáblán, a megjelölés másik fele pedig szorb nyelvet takar. A szorbok, vendek, vagy ahogy ők nevezik magukat, „szerbek”, nyugati szláv néptörzs, 1500 évvel ezelőtt a Kárpátok felől vándoroltak be az akkori germán vidékre. Hazánkban Mátyás király idején venétekként emlegették őket, és a mai Szlovénia területén éltek. A 19. században őket is elragadta a nemzetté válás eszméje. Egy protestáns lelkészük még himnusszal is megajándékozta őket, „Rjana Lužica” vagy „Ředna Lužyca”, hangzott a kezdősor, aszerint, hogy alsó- vagy felsőszorb nyelvjárásban énekelték. A nyersfordítás talán visszaad valamit a hazafias pátoszból: „Szép vagy, Lausitz, kit szerb atyáim / laktak, kedves, szép ország, / boldog álmaim otthona, Lausitz, / mennyország!” Kulturális együletüket Maćica Serbskának nevezték el, közvetlenül utalva a hasonló rendeltetésű délszláv-szerb, horvát, szlovák, cseh és morva Maticára.

Az alapvetően szlávellenes náci rendszer nem kedvezett a szorboknak, még kulturális autonómiát sem engedtek nekik. Ezzel szemben az NDK pozitív diszkriminációval élt: kétnyelvű, szorb-német oktatást engedélyezett, partnerként fogadta el a Domovina (= Haza) nevű érdekképviselői testületet, vagyis egyfajta kirakatot teremtett, amellyel saját nemzetiségi politikáját igazolta. Ez nem esett neheze: a szorbok/vendek Kelet-Németország egyetlen nemzeti kisebbségét alkották, 1964-ben NDK-szerte kétszázötvenezer főt számláltak. A viszonylagos türelem akár rózsát is teremhetett volna, ha nem éppen erre a vidékre összpontosul a gyorsított iparfejlesztés, kiürítve az útjában álló falvakat. Így azonban beindult az elvándorlás, előbb az NDK-n belül, majd az NSZK-ba, s utóbb annál is nyugatabbra – ma már Texasban és Dél-Ausztráliában is van vend település. Az otthon maradt szerbség (vagy szorbtság?) csendes beolvadásnak indult. Létszámukat ma hatvanezerre becsülik, de egy tavalyi felmérés szerint az anyanyelvet kompetens szinten csupán ötszáz-an-ezren beszélik. Könnyen kiszámítha-

tó, hogy húsz-harminc év múlva Németország szláv népességét már csak az egykori Jugoszláviából származó vendégmunkások utódai fogják alkotni. Annál feltűnőbb, hogy valahányszor autón vagy gyalog áthalad az ember a városon, az utcatáblák szinte kivétel nélkül kétnyelvűek. Ahány német „Strasse”, annyi szorb/vend „doroga”.

Beleborzong az ember: egy kisebbség feloldódik a többségben, noha nem kényszeríti erre drákói nyelvtörvény, sovíniszta környezet vagy „internacionalista” nyomás. Ahogy mondani szokás, az élet megy tovább. Valamikor a 2040-es években Szászországban és Tübingiában lesznek gyerekek, akik az iskola folyosóján társaiknak majd azzal hengegnek, hogy nagyszüleik a nemes szorb/vend nemzetiséghez tartoztak, igaz, ők már sajnos csak töredékszavakat örököltek tőlük, tudnak például olyat, mint „doroga” meg „mesto”. Emellett lebeg az úrben egy holt szláv nyelv, amelyen senki sem beszél, szavai összezsengenek és homályos emlékeket őriznek egy régvolt, talán sosemvolt „kedves, szép országról”.

*

Ember tervez, Isten végez, pontosabban a háború. 2023 tavaszán A.-val azzal hagytuk el Jeruzsálemet, hogy hamarosan visszatérünk oda. Erre beütött a szörnyű október hetedike, a túszejtés és az azóta szünni nem akaró légi háború. 2024 tavaszán Grúziában töltöttünk egy hetet – nem sokkal utána választási csalások miatt lobbant fel a csaknem polgárháborús konfliktus. Idén Bakut szemeltük ki magunknak – jártunk már ott, barátságos, sokszínű város, kellemes tengerparttal, viszonylag olcsó, közvetlen repülőjáratokkal. Már épp azon voltunk, hogy jegyet rendeljünk az interneten, amikor kiéleződött a feszültség Oroszországgal, aminek persze Törökország és Irán közelében a fele se tréfa. Maradt volna Jereván merőben új élményként, ám mire nekikészültünk, Örményországban szabályosan két részre szakadt a társadalom, mégpedig a legkényesebb választóvonalon: egyik oldalon a kormány, a másikon az ezeréves Apostoli Egyház hívei állnak. Pasinjan elnök inkább a Nyugatra támaszkodna, ezzel szemben II. Karekin egyházfő Putyinnal szeretne legalábbis nem összekülönbözni. Szép, szép, gondolná az ember, de hogy lesz ebből városnézés?

Megvallom, kissé resteltem magam amiatt, hogy miközben forr a világ bús tengere, én egyáltalán elő merek hozakodni turisztikai szempontokkal. Éppen fordítva kellene eljárnom: elvégre lehívható a neten a német külügy – sajnos rendszeresen – aktualizált listája az egyes célpontokról. Íme néhány ország, amelytől jobb óvakodni: Afganisztán, Belarusz, Irán, Izrael (főleg a Gázai övezet és Nyugat-Jordánia), Szíria és Ukrajna. Nem okvetlenül kerülendő, de óvatosan felkeresendő helyszínek: Örményország, Azerbajdzsán, Algéria, Burkina Faso, Elefántcsontpart, a Kongói Demokratikus Köztársaság és India. Ez a felsorolás szerencsés módon nem tartalmazza a szabadságukat külföldön élvező német polgárok kedvelt üdülőhelyeit. Ezek népszerűségi sorrendben: Spanyolország (főleg Mallorca), Olaszország, Törökország (a török Riviéra) és Horvátország (a tengerpart). Csakhogy mi éppen ezeket a szuperbiztonságos üdülőhelyeket nem részesítjük előnyben.

Most július van – főszezon, és mit tagadjuk, háborús válsághelyzet. Történeusként lehetetlen nem gondolnom egy másik júliusra, 1914-re, a szarajevói merénylet és a tényleges hadiállapot közé eső hónapra. A világ, beleértve a koronás főket is, nyaralni készült, gyakran a potenciális ellenség országában – az angolok Ausztriában, a németek Londonban. II. Miklós orosz cár már el is töltötte rendes évi szabadságát, szokás szerint a Krím félszigeti Livádiában, ahonnan még a szomszédos, utóbb ellenséges Romániába is látogatott. Szentpétervárra hazatérve színpompás fogadtatásban részesítette Poincaré francia elnököt. A búcsúvacsora közben Paléologue francia követ fesztelen eszmecesterébe bocsátkozott az orosz uralkodóval.

MIKLÓS Mint hallom, nyugtalan Németország szándékai miatt.

PALEOLOGUE Igen, Felséges Uram, nyugtalan vagyok [...] Vilmos császár és kormánya olyan hangulatot teremtett Németországban, hogy a császár nem visszakozhat, és nem is bocsátkozhat tárgyalásokba, ha valahol Marokkóban, Keleten vagy akárhol konfliktus keletkezik.

MIKLÓS Nem tudom elhinni, hogy Vilmos háborút akar. Ha olyan jól ismerné, mint én, akkor tudná, mennyi képmutatásból keletkezik ilyen benyomás!

PALEOLOGUE De ha háború fenyeget, vajon meg akarja vagy tudja-e akadályozni? Őszintén szólva nem hiszem.

MIKLÓS Ha Németország nem veszíti el teljesen az eszét, sohasem merészkedik megtámadni az egymással szövethözött Oroszországot, Franciaországot és Angliát.

1914. július 24-e volt – másnap a francia elnök elhajózott a peterhofi kikötőből. Augusztus elején minden európai hatalom elrendelte az általános mozgósítást.

Ma, egészen más történelmi helyzetben az akkorinál összehasonlíthatatlanul nagyobb kockázattal állunk szemben. Szerencsének kell elkönyvelnünk, hogy a szemben álló államok kiterjedt kémhálózatuk révén az akkorinál sokkal többet tudnak egymás katonai erejéről és harci készségéről. Kapcsolatfelvételük pillanatok kérdése. Mindazonáltal nem lehet kizárni, hogy valamelyik fél a fokozódó hisztériában „teljesen elveszíti az eszét”, értsd, rosszul méri fel a másik oldal pillanatnyi esélyeit vagy szándékait. És a mostani államférfiak semmivel se okosabbak, mint az akkoriak.

Uramisten, adj nekik józan ítélőerőt.

*

Helyes ez a kislány: Pankotai Lili, összesen húszéves. Copfba fogott hajjal, fehér pólóingben megáll kétszázézer ember előtt, és mondja, amit gondol. Nem zavarja se a szélsőjobb izzó (és látenszen nőellenes) gyűléte, sem pedig a liberális tábor tanácstalansága a tekintetben, hogy elfogadja-e Magyar Pétert, vagy sem. Szuggesztív pillantással néz ránk, és kerek mondatokban fogalmaz, parlamentje a Sziget Fesztivál, és profi módon tud bánni a médiával. Titka szerintem a gimnáziumi diáklázadások természetében rejlik. A nemszeretem osztályfőnök intőket osztogat, és a nyughatatlan nebulókat kiküldi a folyosóra. Ez a rendszabály egy ideig hat, de ha már az osztály felét

kidobják a tanteremből, a szigor egyértelműen csődöt mond, és oda a tanári tekintély. Még rosszabb, ha a gyöngé idegzetű tanerő maga hagyja el a helyszínt, esetleg az igazgatóval fenyegetőzik, és hangosan becsapja maga után az ajtót. Hadd menjen, mondja Pankotai Lili, és megvonja a vállát. Teheti, mert nem fél, pimaszul fiatal és tehetséges.

Sokan a szemére vetik, hogy slam poetry költőként trágár szavakat használ. Való igaz: iPhone-járól felolvasott szövegeiben Babits és József Attila-idézetek között fel-felhangzik a leggyakoribb magyar kötőszó, és ellenzéki indulatának is szalonképtelen verssorban ad hangot: „Csessze meg a kurva korrump kordonkormány”, nem is beszélve még cifrább szónoki fordulatairól. Mindez nyilván kevésbé fér össze alma matere, a Ciszterci Rend pécsi gimnáziumának ízlésvilágával, de hát Petőfi óta tudjuk, hogy a költészet megfelelő szöveggörnyezetben a „kurvanyád” szitokszót is beemelheti a nyelvbe, valamint, hogy az ifjúsági narratíva nem csak szép szavakból áll. És jóllehet nem vagyok a csúnya beszéd híve, és erősen remélem, hogy Pankotai Lili kifejezésmódja még csiszolódni fog, fontosabb számomra, hogy amit gondol, érez és kimond, igaz legyen és igaz maradjon.

Hargitai Miklós

Koppenhágai fehér éjszakák

177

Azt mondják Budapesten, hogy a lomtanítási rendszer átalakításánál a koppenhágai példa lesz az irányadó. Ha így lesz, akkor jófelé keresgélnek – de milyen is az a bizonyos koppenhágai szisztéma?

Magában a dán fővárosban már régóta nincs az a fajta klasszikus lomtanítás, amelynek az a lényege, hogy „rakd ki az utcára, mi meg elvisszük”. Ehelyett VIP gyűjtőszigetek vannak: fedett, kivilágított, zárt zónák; a társasházak övezetekben úgyszólván mindegyik tömbhöz tartozik egy. A miénk ugyanaz a kulcs nyitja, mint a kertkaput meg a garázst (ez is dániai sajátosság: a kert az egyik oldalról nyitott, az jön be, aki akar, de a másik oldalon van keresés, zárható kertkapuval). A tető zöld – ez nem a színére értendő, hanem az élő növényborításra. A lámpa odabenn automatikusan felkapcsolódik, ha belépünk. A belső térben gyűjtőkonténerek: vegyes hulladék, papír, karton, műanyag, fém, üveg, elem, miegyéb. Természetesen a háztartási veszélyes hulladékot (gyógyszert, vegyszert, elektronikai hulladékot, sütőolajat) is otthagyhatsz megfelelő csomagolásban. Senki nem fog rád ripakodni, hogy ezt mégis hogyan képzeled. Felelős állampolgár vagy – épp azért viszed oda, hogy biztos kezekbe kerüljön. Bejönni csak az tud, akinek kulcsa van, és hetente minimum egyszer biztosan érte jön a köztisztasági cég autója. Hozhatsz ágyat, szekrényt, zongorát is. Ha nem fér be, akkor nekitámasztod az építmény oldalának, és felhívod a kifüggesztett